

48. Див.: Прокопчук В.С. Посол Барської конфедерації / В.С. Прокопчук // Бар, Барська земля – кризь призму століть : матер. І міжнар. наук.-практ. конф. – Бар, 2008. – С. 49-52.
49. Сиротюк М.Й. Великий благовіст / Микола Сиротюк. – К. : Рад. письм., 1983. – С. 419-424.
50. Труды Подольского церковного историко-археологического общества... – Вып. 11. – С. 32.
51. Там само.

The most historically distant page of the typical settlements of Podillya is researched in the study. It concerns Dunayivtsi and its neighbourhood. The issues of the oldest memory, origin of the placename, interactions of ulyches and tyvertsi with Kyiv, tatar-turkish encroachment, Polish colonization, participation of the population of Dunayevchuna in national liberation and antifederal struggle, the role of the Smotrytskys in the history of Ukraine, social economic development, cultural and political life are closely investigated in the research.

Key words: *Dunayivtsi, tatars, poles, the Smotrytskis, economics, struggle.*

Отримано: 22.03.2013

УДК 94:054«18»(477.43/44)

А. Ю. Скрипник

ГАЗЕТА «ПОДОЛЬСЬКІЯ ГУБЕРНСЬКІЯ ВѢДОМОСТИ» – ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ХАРАКТЕРУ НА ПОДІЛЛІ (з 30-х рр. – до кінця 50-х рр. ХІХ ст.)

У статті розглянуто роль губернської газети як засобу поширення офіційної інформації військового характеру серед широкого загалу. Аналіз та систематизація друкованих матеріалів такого роду дали можливість скласти певну схему, за якою вони потрапляли на шпальти газети, а іноді прослідкувати результати чи зворотну реакцію на них.

Ключові слова: *газета, армія, адміністрація, оголошення, торги.*

Сьогодні людство живе в часи високих технологій, завдяки чому інформаційна освіченість та поінформованість суспільства стала миттєвим, і разом з тим, повсякденним, майже буденним явищем. Людина щодня отримує масу нової інформації, часом навіть не замислюючись про її джерело – телебачення, радіо, Інтернет, друкована продукція. Все це тим чи іншим чином впливає на вибір в процесі її існування в якості активного члена соціуму.

Одним з основних розповсюджувачів відомостей в російській державі з початку ХVІІІ ст. стала преса. 2 січня 1703 р. з'явилася газета «Вѣдомости» («Відомості про військові та інші справи, гідні знання і пам'яті, що трапилися в Московській державі і в інших навколишніх країнах»), яка була державним виданням. Той факт, що газета вийшла у світ за указом Петра І, істотно відрізняв її від закордонних видань, які виникали з приватної ініціативи і служили не державним, а в основному торгово-комерційним цілям [1, с.9]. З

30-х рр. XIX ст. газети стали посідати важливе місце у житті мешканців не тільки російських столиць Москви та Санкт-Петербурга, а й багатьох провінційних центрів адміністративно-територіальних одиниць європейської частини, зокрема, й Подільської губернії.

Бібліографічні відомості про губернське періодичне видання Поділля знаходимо у довідниках та систематизованих каталогах російської преси, що побачили світ наприкінці XIX – початку XX ст. [2, с.684, №1871]. Газета була включена до офіційного переліку державних періодичних видань, де перебувала до часу свого закриття [3, с.92, 1838 г., №410].

Завдяки збереженням підшивкам «Подольських Губернських Відомостей» різних років видання, сучасні історики та краєзнавці мають можливість досліджувати не тільки суто інформативну складову, що міститься на шпальтах газети, а й мати можливість відчутти певною мірою, чим жив тодішній Кам'янець-Подільський та мешканці губернії: їх турботи та прагнення, яким чином події навколишнього світу впливали на них [4].

Перше офіційне число «Відомостей» побачило світ в губернському місті Кам'янці 3 січня 1838 року. Надалі газета незмінно видавалася в друкарні Подільського губернського правління, і виходила щосуботи, а з 1885 року двічі на тиждень – кожної середи й суботи. Традиційно для видань такого ґатунку, вона складалася з декількох частин та за потреби мала спеціальний додаток [5, с.102].

З першої половини XIX ст., відповідно до чергового реформування системи єдиноуладдя, в організаційному устрої канцелярії Подільського губернського правління, згідно з «Положенням о порядке деловодства в Губернском Правлении» від 3 червня 1837 р., газета перебувала в структурі Першого відділення – виконавчого – на чолі з віце-губернатором, який ще й виконував обов'язки головного редактора [6, с.64]. Тільки з його дозволу та за його особистим підписом з'являвся черговий номер «Відомостей».

Переважну більшість передплатників складали губернські установи (в обов'язковому порядку – А. С.), заможні мешканці Кам'янця, повітові установи і земська поліція та деякі поміщики губернії. Варто зазначити, що газета виходила майже 80 років, а цей приємний факт є ще й рекордом для преси Поділля. Газета жодного разу не змінювала своєї назви, а останнє число побачило світ 6 травня 1917 року [7].

До першої групи можна віднести матеріали офіційно-адміністративного характеру, як то укази і накази, що приходили з Військового міністерства, Міністерства внутрішніх справ та канцелярії Київського генерал-губернатора. На першій шпальті містилися укази про призначення міністрів, генерал-губернаторів, командувачів армій. За їх змістом легко визначити, яким саме департаментом чи відділом (столом) вони видані. Наприклад, був опублікований циркуляр міністра внутрішніх справ про швидке надання цивільними установами необхідних відомостей Військово-судовим комісіям по справах повстання 1830-1831 рр. [8]. Він мав на меті не стільки повідомлення чиновництва та пуб-

лічне його спонукання до більш динамічної роботи з матеріалами, які були потрібні цим комісіям, а ще й підкреслював важливість, а отже, невідворотність покарання бунтівників.

Обнародування розпоряджень подільського губернатора у вигляді циркулярних приписів гродській і повітовій поліціям та повітовим справникам прискорювали отримання цієї інформації на місцях. Ціаком імовірно, що через бюрократичну тяганину номер газети міг дійти до повіту швидше за офіційне розпорядження, а відтак – «Вьдомості» в руках повітових і волосних чиновників ставали аргументованим чинником до виконання розпоряджень з губернії. Так восени 1837 року своє публічне невдоволення роботою повітової влади виказав губернатор Лошкарєв Г.С. (1835-1839). Виявилося, що шістдесят сім безтерміново відпущених солдат, які мешкали в губернії, не з'явилися у свої полки на царський військовий огляд в місті Вознесенську. Їх просто не було у списках повітових установ [9]. Надалі, виправляючи такий стан речей, міністерство внутрішніх справ разом з військовим, узгодили порядок оформлення документів таких солдат з обов'язковою поміткою про місце проживання та зобов'язало їх просити в повітській поліції дозволу на зміну місця свого перебування [10].

До другої групи належать звернення командирів полків і батальйонів російської армії з різноманітних питань щодо своїх підлеглих. Потрапляючи до канцелярії Подільського губернського правління, така інформація одразу ж опинялася в наступному примірнику «Вьдомостей»: за ступенем важливості в Офіційній чи Неофіційній частинах відповідно. Іноді це було звернення самого губернатора чи губернського правління у формі публічних розпоряджень і наказів до гродської і земської поліції губернії чи до командира міського гарнізонного батальйону: «... розшукати, де знаходяться звільнені в безтермінову відпустку...» – далі йшов цілий список солдат та назви їх полків – «...цим солдатам потрібно вручити паспорти про відставку. Про їх місце перебування повідомити Командира Гарнізонного батальйону» [11].

У розділі оголошень іноді публікувалися приємні для когось повідомлення про виплату грошових заборгованостей солдатам за минулі роки. Такі справи були настільки давніми, що малоімовірно видавалось, щоб хтось віддукувався на них. Наприклад, «Спеціальний комітет повідомляв нижніх чинів, що служили у 38 Єгерському полку мали грошові претензії за 1812 рік...», щоб вони надіслали клопотання до губернатора зі справжніми паспортами і документами про відшкодування [12].

Розшукували й офіцерів, які перебували у відпустках тривалий час. Часто в полках точно не знали, де саме знаходяться їх підлеглі, тому пошуки покладалися на губернські установи МВС, тобто лягали на плечі місцевих органів влади. Через оголошення в губернській газеті розраховували знайти таких офіцерів, з надією на те, що «Вьдомості» потраплять на очі їм, їх родичам чи сусідам [13]. А коли, за наказом згори, це потрібно було зробити негайно, то подібні повідомлення перетворювалися на цитування

самих наказів. «За наказом Начальника Штабу Окремого Корпусу Внутрішньої Сторожі генерала Зейфорта, відкликати з відпусток Офіцерів на тимчасовий збір для практичних занять на один місяць разом з нижніми чинами. Повідомити кожного» [14]. У таких випадках преса виконувала роль своєрідних фельд'єгерів чи вістових, допомагаючи мобілізувати військовослужбовців у визначені терміни на період навчань чи оглядів.

Окрему інформативну групу складали оголошення, пов'язані з військовими нагородами. Зокрема, це був розшук і вручення бойових нагород відставним солдатам. У тому випадку, коли Земський Суд не зміг знайти колишніх солдат за офіційним місцем проживання, в газеті з'являлося щось на кшталт офіційного оголошення губернського правління до повітових поліцій з наказом про розшук: «Дві відзнаки Св. Анни, ... які належить вручити відставним з Лейб-Гвардії Литовського полку унтер-офіцерам Івану Козиреву і Миколі Єсенюку» [15].

Разом з тим, через суспільну неадаптованість і довірливість, відставні ветерани та їх майно нерідко ставали жертвами крадів та шахраїв. Ледь не єдиним шансом повернути викрадені нагороди ставало оголошення у губернській газеті: «Поліціям розшукувати вкрадені з наплічника звільненого у відпустку унтер-офіцера Вікентія Васькіна чотирьох відзнак та медалей» [16]. «У відставного солдата Конюка Єремії вкрали паспорт про відставку з Санкт-Петербурзького Кадетського корпусу та дві срібні медалі» [17]. Іноді причиною крадіжки ставала оковита: «... У безтерміновій відпустці, рядовий Вітебського Єгерського полку Ян Астаф'єв по дорозі до м. Кам'янця, для відправки на Височайший огляд, загубив два ордени і медаль, та прибув у дуже нетверезому стані» [18]. Такі випадки не були поодинокими. Особливо з початком Кримської війни, коли солдат почали масово повертати до своїх частин. Вони йшли до полків, немоли до в'язниці, не знаючи, чи повернуться знову додому. Дехто з них вважав, що втрата документів врятує від чергової мобілізації та участі у бойових діях: «... Рядовий Гусарського, Його Королівської Високості Принца Фрідріха Вільгельма Пруського Полку Корній Шашка ... по дорозі на збірний пункт загубив військовий квиток...», і офіційне оголошення вкотре зобов'язувало повітову поліцію розшукувати втрачений документ [19].

Часті крадіжки орденів і медалей у солдат викликали в останніх побоювання їх носити. Водночас поліція помічала на базарах торгівлю олов'яними дублікатами нагород, виготовленими місцевими ремісниками, які користувалися серед військовослужбовців попитом і швидко поширювалися [20]. Якщо відставні солдати з такими «нагородами» не так часто потрапляли на очі офіцерам і поліційним чинам, то носіння дублікатів у стройових частинах жорстко каралося начальством. Поліція ж у свою чергу докладала зусиль щодо розшуку та покарання виробників підробок.

У ще гіршу ситуацію потрапляли солдати, в яких разом з нагородами викрадали документи. За таких обставин командир Кам'янець-Подільського внутрішнього гарнізонного батальйону мав

право повернути обікраденого назад у полк на підставі відсутності документального обґрунтування перебування на території губернії. Вкотре єдиним шансом на порятунок залишалося оголошення в губернській газеті: «...Розпочати пошук невідомо як викраденого відпускнуго квитка, виданого звільненому з Староінгермарландського піхотного полку рядовому Лаврентію Севастьянову сину Скалока за №730 разом з відзнакою Св. Анни і двома медалями...» [21]. В одному з подібних оголошень висвітлювалася причина системної акуратності їх розміщення в газеті та мотивація зусиль чинів повітової поліції з розшуку документів. «Подільське Губернське Правління наказує Гродським і Земським Поліціям знайти загублене Вахмістром Сажиним указ про відставку, щоб ним ніхто не зміг скористатися» [22]. Очевидно, у своїй практичній діяльності поліція вже мала справу зі злочинцями, які використовували викрадені в солдат документи, чи певними особами, що прикривалися ними, видаючи себе за відставного солдата. В той час зробити це було не дуже важко, адже фотографічних зображень на документах ще не було.

Однією з найбільших тем оголошень і повідомлень була військово-економічна. З 30-х рр. до кінця 50-х рр. XIX ст. їх можна розділити на два підвиди: оголошення про те, що армія продавала місцевому населенню, та закупівельні потреби збройних сил флоту.

Така інформація міститься буквально в першому накладі «Подольських Губернських Відомостей». Це оголошення про продаж з магазинів Подільської Дистанції (продовольчих складів на території губернії – А.С.) зіпсованих тулубів для вартових та вагового і мірного реманенту [23]. І надалі, з часу початку виходу газети (з 1838 року) подібні повідомлення почали з'являтися систематично. До прикладу, – оголошення щодо постачання потрібних матеріалів та виконання різноманітних робіт на замовлення Миколаївського Адміралтейства. Для будівництва кораблів була потреба у 200 особах «вільних теслярів, які добре знають свою справу, з власним інструментом, що мали можливість артільно виконувати роботи з квітня 1838 по квітень 1839 року» [24]. Іноді армія позбувалася не тільки старих тулубів, а й некондиційного озброєння та боєзапасу. Такі об'яви викликали неабиякий інтерес і пожвавлення серед місцевого ремісничого населення. У вересні 1938 року повідомлення про призначення торгів на продаж «зіпсованих Артилерійських снарядів, у Брацлавського повіту містечку Тульчиці, в місті Ямполі, і містечку Дзигівка Ямпільського повіту» викликало ажіотаж. Бажаючих придбати важкі чавунні ядра як сировину для кузні чи майстерні знайшлося вдосталь. Торги відбувалися в приміщеннях повітових судів, під контролем повітових стряпчих та суддів [25].

Однак Військове міністерство все ж більше купувало, ніж продавало. Особливе місце в інформаційному масиві такого роду займали оголошення про виклики бажаючих на торги і підряди для постачання військ і флоту на наступний календарний рік. Як правило, такі об'яви друкувалися в серпневих номерах «Відомостей», з моменту отримання губернським правлінням офіційного наказу «Його Світлості Головнокомандувача Дієвою Армією, Генерал-

Фельдмаршала Князя Варшавського Графа Паскевича-Ериванського про постачання продовольства і провіанту для військ армії і внутрішніх команд на території губерній». Потенційним учасникам нагадували, що місцем торгів і переторжків будуть губернські Казенні палати; терміни – жовтень-грудень цього ж року; а також зазначався порядок подачі заявок із заставами, відповідно до чинного законодавства [26; 27, с.149-150]. Відомості про кількісні потреби провіанту надсилалися до казенних палат окремо.

Демонструючи державне значення таких заходів, у розділі «Постановлення и предписанія губернского начальства» друкувалися розпорядження військового міністра до подільського губернатора про порядок торгів і кондиції (умови – А. С.) постачання провіанту до магазинів і військових частин, Публічне ж прохання до губернського та повітових предводителів дворянства, городничих та земських справників у формі припису «...особисто сприяти повідомленню Поміщиків та Купців ... і заохочувати Дворянство до вступу у взаємостосунки с Казною», мало пожвавити цей кволий процес [28]. Причина пасивності полягала в тому, що після поразки повстання 1830-1831 рр. шляхта дружно саботувала продаж державі продовольства зі своїх націоналістичних міркувань, разом з тим намагаючись продати більшу частину врожаю за ринковими цінами або ж за кордон.

З початку 40-х рр. спостерігається більш ґрунтовний та виважений підхід влади до оповіщення мешканців губернії щодо термінів і кількості потреб армії в продовольстві й фуражеві. Друкувалося такі повідомлення у вигляді звернення-об'яви головнокомандувача графа Паскевича-Ериванського, за підписом генерал-інтенданта та директора канцелярії, з чітким планом стосовно термінів, порядку торгів та розподілу частини губерній Європейської Росії на три розряди [29, арк.1-2].

Одночасно проводилася інтенсивна модернізація і подальша розбудова військової інфраструктури на узбережжі Чорного моря й на Кримському півострові [30, с.109]. Сухопутні війська, а особливо Чорноморський військово-морський флот, потребували великої кількості різноманітних запасів продовольства та матеріалів. Відповідно, Комісаріатські Експедиції та Провіантські Комісії почали розширювати географію потенційних вигідних закупівель, задумуючи до цього не тільки сусідні південні губернії. Чудово знаючи аграрний потенціал правобережних губерній, їх близьке розташування, інтендантство розраховувало вигідно придбати необхідну кількість провіанту.

На підставі «Відношення Головного Управління Чорноморського флоту і портів до Подільського Губернського правління» у «Вьдомостях» друкувалися оголошення про кількісні потреби та терміни постачання. Обсяги вражали. Тільки на 1842 рік планувалося закупити для портів Миколаєва, Севастополя, Херсона, Таганрога, Керчі та Ізмаїла близько 164950 чвертей житнього борошна, а також крупи гречаної, ячмінної та пшоняної 112767 чвертей. Водночас Чорноморська Артилерійська частина оголошувала торги

на постачання різних припасів і матеріалів до портів Миколаєва і Севастополя на загальну суму 63982 рублі 46 копійок сріблом [31]. Крім замовлень на великі обсяги продовольства, існували потреби в більш специфічних товарах, однак значно менших за кількістю. Наприклад, Сімферопольська провіантська комісія закуповувала для військ, розташованих у м. Феодосії, солод ячневий, горох, коров'яче масло, солонину яловичу «зроблену на англійський манер», спирт житній та «капітальний», оцет з виноградного вина, тощо [32]. З кожним роком асортимент військових потреб у продовольстві поступово збільшувався і урізноманітнювався.

Призначений у 1833 році командувачем Чорноморським флотом віце-адмірал М. Лазарєв протягом 40-х рр. енергійно комплектував бойові кораблі й оснащував їх сучасною на той час артилерією. При ньому флот отримав на озброєння 40 парусних кораблів, на замовлення будувалися 6 пароплаво-фрегатів і 28 звичайних пароплавів [33, с.78]. У цей час разом з номерами газети до читачів приходили спеціальні додатки у вигляді відомостей на потреби матеріалів для Чорноморського Адміралтейства. Існував великий попит на «якісний дубовий ліс для побудови кораблів та різноманітну деревину на їх частини». Повідомлявся детальний опис цих конструкцій, розміри і параметри, кількість, ціни і розцінки на виготовлення та транспортування [34, арк.1-3]. Найбільшими такі додатки були до № 40 і 42 за 1850 рік. Одна відомість складалася з 206 найменувань різноманітних матеріалів у достатньо великих обсягах, які були поділені на 19 груп: серед них різні фарби і мастила, папір, очерет для плетіння стільців, олово, свинець, мідь, латунь, ще й віники та горілка міцна [35, арк.1-9]. Друга відомість – з 260 позицій, серед яких були залізни вироби, станини для гармат, залізо, цвяхи, папір, віск та багато іншого [36, арк.1-13]. Ймовірно, знайшлися підрядники на певні товари і серед ремісників Подільської губернії, тим більше, що саме в цей період все динамічніше розвивалася купецька справа, яка почала складати конкуренцію традиційним поміщицьким господарствам.

Достатньо великий обсяг військових закупівель створював умови для стимулювання і розвитку сільського господарства в губернії, підштовхував до урізноманітнення і нарощування виробництва ремісничої продукції, створював умови для розширення можливостей ринкових взаємовідносин та впливу на формування цін у регіоні.

«Подольскія Губернскія Въдомості» в першій половині XIX ст. стали своєрідним передавальним механізмом обміну інформацією військового характеру між армією і суспільством. Зостаючись на той час єдиним офіційним періодичним виданням у Подільській губернії, газета стала важливим елементом державних структур, істотно полегшувала поширення різноманітної інформації, одночасно виконуючи важливі соціально-економічні функції.

Список використаних джерел:

1. Есин Б.И. История русской журналистики (1703-1917) : учебно-методический комплект (учебное пособие; хрестоматия; темы курсовых работ) / Б.И. Есин. – М. : Флинта, 2000. – 464 с.

2. Срезневский В.И. Список русских повременных изданий с 1703 по 1899 год. Со сведениями об экземплярах, принадлежащих библиотеке Императорской Академии наук : корректурное издание / В.И. Срезневский. – СПб. : Тип. Императорской Академии наук, 1901. – 1114 с.
3. Лисовский Н.М. Библиография русской периодической печати 1703-1900 гг. (Материалы к истории русской журналистики) / Н.М. Лисовский. – Петроград, 1915. – 1067 с.
4. Паравійчук А. Кам'янець-Подільський у минулому і сучасному : хронологія основних історичних подій / А. Паравійчук // Вісник історико-культурологічного Подільського братства. – Кам'янець-Подільський, 1995. – № 4. – С. 21.
5. Энциклопедический словарь / издатели Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И.А. Эфрон (С-Петербург) : Типо-Литография И. А. Эфрона, Прачечный пер, № 6, 1898. – 474 с.
6. Скрипник А.Ю. Державні установи Подільської губернії (1793-1914 рр) : монографія / А.Ю. Скрипник. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2012. – 228 с.
7. Сис Т. Перша подільська газета : З історії рідного краю / Тамара Сис // Прапор Жовтня. – 1964. – 22 вересня. – С. 4.
8. О немедленном доставлении сведений и справок требуемых Военно-судебными Комиссиями и следователями. Постановления и предписания губернского начальства. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 23 июля 1838 г. – № 30. – С. 1.
9. От Гражданского Губернатора. Часть Официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 20 января 1838 г. – № 5. – С. 1.
10. О строгом исполнении Гродскими и Земскими Полициями правил изъясненных в положении 30 Августа 1834 года о бессрочно отпущенных нижних чинах. Постановления и предписания губернского начальства. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 26 ноября 1838 г. – № 48. – С. 1.
11. Об отыскании разных лиц. Объявления и Извещения. Часть Официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 18 мая 1840 г. – № 20. – С. 3.
12. Объявления. Часть Неофициальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 20 января 1838 г. – № 5. – С. 6.
13. О том, что Штаб и Ober-Офицеры могут быть уволены в отпуск не более чем на один год. Объявления и извещения. Часть Официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 22 июня 1840 г. – № 25. – С. 4.
14. Об отыскании уволенных в продолжительный отпуск Попутчиков Посвятовского и Загоровского. Объявления и извещения. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 10 августа 1844 г. – № 34. – С. 2.
15. О розыске. Часть неофициальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 5 февраля 1838 г. – № 6. – С. 4.
16. Об отыскании уворованных знаков отличия. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 30 апреля 1838 г. – № 18. – С. 4.
17. Об украденном паспорте об отставке и медалях. Объявления и извещения. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 13 апреля 1840 г. – № 15. – С. 2.
18. Об отыскании утеранных знаков отличия. Объявления и извещения. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 10 февраля 1840 г. – № 6. – С. 3.
19. Об утеранном билете. Объявления и извещения. Отдел первый // Подольскія Губернскія Ведомости. – 10 апреля 1854 г. – № 15. – С. 4.
20. О воспрещении ношения, выделки и продажи оловяных крестов и медалей. Часть официальная // Подольскія Губернскія Ведомости. – 16 февраля 1838 г. – № 15 и 16. – С. 1-2.

21. Об отыскании билета. Объявления и извещения // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 5 ноября 1838 г. – № 45. – С. 4.
22. Об отыскании утеряннаго указа об отставке. Объявления и извещения. Часть официальная // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 20 января 1845 г. – № 3. – С. 2.
23. О вызове к торгам // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 3 января 1838 г. – № 1. – С. 4-5.
24. О плотниках // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 15 января 1838 г. – № 2. – С. 4.
25. О продаже снарядов // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 10 сентября 1838 г. – № 37. – С. 5.
26. О вызове желающих в торгах и обрядах // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 13 августа 1838 г. – № 33. – С. 5-6.
27. Положение об обязательствах, заключаемых с торгов между казною и частными людьми по подрядам, поставкам, по содержанию оброчных статей и продажам казенных движимых имуществ. 1830. Октября 17 // ПСЗРИ. – СПб., 1830. – Собрание 2. – Т. V. – Отделение 2. – № 4007. – С. 149-168.
28. О приглашении Помещиков, Купцов и занимающихся торговлею к поставке провианта для продовольствия войск в 1839 году // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 3 сентября 1838 г. – № 36. – С. 2.
29. Объявление. Часть II-я Неофициальная. Отдел второй. К № 34-му // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 21 августа 1845 г. – № 34.
30. Яковлев В.В. История крепостей. Эволюция долговременной фортификации. Серия: Военно-историческая библиотека / Владимир Яковлев. – СПб. : Полигон. 1995 г. – 315 с.
31. О вызове желающих к торгам и подрядам. Объявления и извещения. Часть Официальная // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 23 августа 1841 г. – № 34. – С. 3.
32. О вызове желающих к торгам и подрядам. Объявления и извещения. Часть Официальная // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 4 октября 1841 г. – № 40. – С. 4.
33. Мязговский Е.А. История Черноморского флота 1696-1912 / Е.А. Мязговский. – СПб : Тип. Т-ва А.С.Суворина «Новое время», 1914. – 113 с.
34. Ведомость о лесах и лесных припасах угля и дровых назначенных в заготовление подрядом на 1848 год для Черноморского Адмиралтейства с поставкою в порты. Объявления и извещения. Отдел первый // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 27 сентября 1847 г. – № 39.
35. По 3-му Столу I-го Отделения Корабельной Экспедиции. Ведомость о пеньке, смоле, масле, красках и прочих материалах требующихся в заготовление на 1851 год для Николаевского, Севастопольского и Херсонского портов. Отдел второй. Часть II-я. Неофициальная. К № 40-му // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 5 октября 1850 г. – № 40.
36. Объявление. Объявления и извещения. Отдел второй. Часть первая. Официальная К № 42 // Подольскія Губернскія Вѣдомости. – 19 октября 1850 г. – № 42.

In the article the role of province newspaper is considered as to the means of distribution of official information of military character among wide public. An analysis and systematization of the printed matters gave an opportunity to lay down a certain chart after that they got on the columns of newspaper such, and sometimes to trace results or retroaction on them.

Key words: newspaper, army, administration, announcement, tenders.

Отримано: 24.04.2013